

Három kazár

Pálincás Bence György

Magyar Képzőművészeti Egyetem

Festő szak, V. évfolyam

témavezető: Dr, habil.DLA É.Kiss Piroska adjunktus

Jelen dolgozat három részből áll. Az elsőben a honfoglaló magyarok történetét mutatom be egy olyan korabeli forrás és egy 1996-os tanulmány segítségével, amelyek azt támasztják alá, hogy a honfoglaló törzsek mind etnikailag, mind nyelvileg heterogén, multikulturális közösséget alkottak. A második részben a Hősök tere hét vezér szoborcsoportját mutatom be röviden, kialakulása pillanatában, ami megvilágítja, milyen politikai elvárások, művészi szándék, történeti forrás és művészeti előkép határozták meg végleges alakját, ami egy állandó és homogén nemzetképet sugall. A harmadik részben a Kerettanterv három kiragadott sorát elemzem, hogy azon keresztül mutassam be, mire is lehet használni a történelem közoktatást, és az ennek részeként felfogható köztéri történelmi szobrászatot. Művem – a Hősök tere hivatalos szoboregyüttesét díszletként kezelve – három hiányzó kazár törzset reprezentál.

A magyarok honfoglaló törzseiről az egyik legmegbízhatóbbnak tartott forrás Bíborbanszületett Konstantín, fia számára készített munkája A birodalom kormányzása. A feltehetően 948 és 952 között létrejött forrás az udvarban megforduló magyar vezérektől és a magyarokhoz küldött követektől nyert értesülések alapján íródott.¹ Írásában nyolc honfoglaló törzsről ír, amelyek közül a kazár törzs három törzsből áll. “Tudnivaló, hogy az úgynevezett kabarok a kazárok nemzetségéből valók. (...) letelepedtek a türkökkel [Konstantin császár, mint atyja, Bölcs Leó is, a magyarokat mindig türköknek nevezi.] a besenyők földjén, összebarátkoztak egymással, és holmi kabaroknak [A *kabar* török szó, jelentése »fellázadó«.] nevezték el őket. Ennek következtében a kazárok nyelvére is megtanították ezeket a türköket, és mostanáig használják ezt a nyelvet, de tudják a türkök másik nyelvét is. Mivel pedig a háborúkban a legerősebbeknek és legbátrabbaknak mutatkoztak a nyolc törzs közül, és háborúkban elől jártak, az első törzsek rangjára emelték őket. Egy fejedelem van náluk, azaz a kabarok három törzsében, aki máig is megvan. (...) Első a kabaroknak a kazároktól elszakadt, előbb említett törzse, második a Nyekié, harmadik a Megyerié, negyedik a Kürtügyarmatié, ötödik a Tarjáné, hatodik Jeneh, hetedik Keri, nyolcadik Keszi. (...) A türköknek ez a nyolc törzse nem engedelmeskedik a maga fejedelmeinek, de megegyezésük van arra nézve, hogy a folyóknál bármelyik részen üt ki a háború, teljes odaadással és buzgalommal harcolnak.”² A szövegből kitűnik még, hogy a törzsek szövetsége nem volt teljesen centralizált, viszont a közös érdek egységben tartotta őket. Mind etnikailag, mind nyelvileg heterogén, multikulturális közösséget alkottak. Kristó Gyula 1996-ban megjelent írása hasonló megállapításra jut. „A 20 ezer lovasról Ibn Ruszta és a vele rokon szövegek »magyarok« címszó alatt számolnak be. Ez a sereg azonban nem az etnikailag »tisztá« magyarság katonasága, hanem azé a képződményé, amely a 870-es években immár a kazároktól függetlenedett magyar törzsek vezetése alatt állt. (...) a muszlim források »Magyarok« fejezetcíme nem az etnikai, hanem a politikai értelemben vett magyarságra utal, azaz nem a magyar népességre (egy »tisztá« etnikumra), hanem a magyarok vezette nomád állam népeire vonatkozik. Így tehát a 20 ezer lovasban a kabarok is benne foglaltatnak. Ha azt szeretnénk meghatározni, hogy e 20 ezerből mennyit tehettek ki a magyarok (akik persze sem nyelvileg, sem tudatilag nem alkothattak »tisztá« etnikumot; a megjelölés valójában annyit jelöl: a „Hétmagyar” nevet viselő törzsszövetség tagjai) és mennyit a kabarok, abból indulhatunk ki, hogy a magyarok törzsszövetsége hét, a kabaroké három törzsből állott.” Továbbá arra is felhívja a figyelmünket, hogy „a 11–13. században a Kárpát-medence lakosságának

¹ *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról*. Összeállította: GYÖRFFY György. Bp., 2002, Osiris Kiadó. 112. o.

² Uo. 116-117. o.

legnépesebb csoportját a már 895 előtt itt élt népek leszármazottai és nem a honfoglaló magyarok utódai alkották”³

A hősök tere Millenniumi emlékművének – melynek elkészítésével, pályázatot mellőzve, Wekerle Sándor miniszterelnök bízta meg Zala Györgyöt és Schickedanz Albertet⁴ – központi szoborcsoportja a hét vezért ábrázolja. A Széll Kálmán vezette millenniumi parlamenti bizottság foglalmazta az emlékmű programját, melynél fontos szempont volt, hogy „óriási méreteivel folyamatosan az állandóság érzetét idézze fel, szemben a körülötte és alatta sürgő mindennapi tevékenységgel”, valamint meghatározta, a domináló főalak nem lehet más mint a honalapító Árpád.⁵ A vezérek közül az ő szobra került elsőként helyére, 1912-ben⁶, a többi hat még az első világháború kitörésekor sem állt a helyén⁷. A szoborcsoport alakjaiban Munkácsy Mihály Honfoglalás című festményének vezéreire ismerhetünk. Ezeket felállításuk után több kritika érte, mert ruházatuk és fegyverzetük inkább a művész fantáziájára hagyatkozott, mintsem a korabeli történeti ismeretekre. A szobrász Anonymus írásaira támaszkodott a központi csoport főbb paramétereinek megtervezésekor.⁸ A téren álló szemlélő számára a vezérek arcai igen hasonlóknak tűnnek, ha eltekintünk a változatos arcszörzettől. Tehát a Hősök tere központi szoborcsoportja hét alakból áll, amelyek ábrázolásuk által homogén közösséget sugallnak.

A Kerettanterv Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek kilenctől tizenkettedikesek számára előirányzott részének bevezetője többek között a következőket írja.⁹ „Kiemelt cél annak érzékeltetése, hogy a magyar nemzet történelme sokféle egyéb nemzetiség és etnikum együttműködésének az eredménye is.” – Jelen dolgozat első részében ismertetettek fényében megfontolható lehet az *egyéb* és az *is* szavak elhagyása. – „Olyan alapvető normákról,

³ KRISTÓ Gyula Hányan voltak a honfoglalók? História 1996. 2. szám.

<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/96-02/ch01.html> [2014. március 10.]

⁴ BORBÁS György: *A millennium szobrásza: Zala György*. Bp., 1999, Kossuth Kiadó. 45-46. o.

⁵ BORBÁS György: *A millennium szobrásza: Zala György*. Bp., 1999, Kossuth Kiadó. 47. o.

⁶ HELGERT Imre: *Nemzeti emlékhely a Hősök terén*. Bp., 2002, Szaktudás Kiadó. 30. o.

⁷ VADAS Ferenc: *Szertartások tere*. Magyar Építőművészet, 1992. 83. évf. 6. sz. 27. o.

⁸ HELGERT Imre: *Nemzeti emlékhely a Hősök terén*. Bp., 2002, Szaktudás Kiadó. 32. o.

⁹ EMMI: 3. Melléklet. Kerettanterv a gimnáziumok 9-12. évfolyama számára. In. 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet http://kerettanterv.ofi.hu/03_melleklet_9-12/index_4_gimn.html [2014 március 11.]

[illegible]